

УДК 821.161.2.09

DOI <https://doi.org/10.31652/3041-1084-2024-3-03>

Концепція національної ідентичності в художньому світопросторі Олекси Стороженка

The concept of national identity in the artistic world of Oleksa Storozhenko

Пойда Оксана Андріївна,

старший викладач кафедри української літератури

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

orcid.org/0000-0001-8249-1357

Анотація. Національна ідентичність та її висвітлення в художній літературі — важлива проблема сьогодення, яка потребує ґрунтовного вивчення. Актуальність її полягає в тому, що нинішня соціокультурна ситуація потребує не лише розуміння питання української національної ідентичності, а й осмислення формування її фундаменту та джерел, які впливали на розвиток нації. У статті йдеться про складові національної ідентичності, з'ясовується поняття «національна ідентичність», стан дослідження проблеми у світовій та вітчизняній науці.

Система поглядів щодо увиразнення особливостей української нації через мову, побут, історію, світосприйняття, ментальність, часопростір у художній спадщині Олекси Стороженка — основні аспекти дослідження.

Основну увагу звернено на прозові твори, написані українською мовою, охарактеризовано типові образи українців — носіїв виразних національних рис.

У статті простежено позицію автора, його самоідентифікацію як представника свідомого українства.

Ключові слова: концепція, національна ідентичність, Олекса Стороженко, нація, міф, мова, культура, рідний край, історична пам'ять.

Abstract. National identity and its portrayal in literature is a pressing issue today that demands thorough examination. This relevance arises from the current socio-cultural situation, which necessitates an understanding of Ukrainian national identity's foundations and the influences shaping the nation's development. This article explores the components of national identity and elucidates the concept of «national identity», examining the state of research on this issue in both global and domestic contexts.

The study focuses on how Oleksa Storozhenko's artistic heritage reflects the peculiarities of the Ukrainian nation through language, daily life, history, worldview, mentality, and the interplay of time and space. Special attention is given to his prose works written in Ukrainian, highlighting typical images of Ukrainians who embody distinct national traits.

The article also examines Storozhenko's position and his self-identification as a representative of conscious Ukrainianism.

Keywords: concept, national identity, Oleksa Storozhenko, nation, myth, language, culture, native land, historical memory.

Постановка проблеми. Тема національної ідентичності, безперечно, є постійною у полі зору філософів, соціологів, культурних антропологів і літературознавців, а з часом інтерес до неї лише зростає. Так, Л. Криворучка, покликаючись на дані Google Академії, подає таку статистику: «Звернімося до відомостей із глобальної пошукової системи Google Scholar (Google Академія), щоб побачити, як зростає кількість контекстного згадування поняття «national identity»: 1990-2000 рр. — 1170 000, 2000-2014 рр. — 1 470 000» [7]. Ці дані є документальним підтвердженням, що на початок третього тисячоліття людство вже напружувало значну кількість вагомих понять, які воно вкладає в «концепцію національної ідентичності».

Безсумнівно, значну частку цих наукових праць, на які опираються вчені всього світу, складають філософські, соціологічні та антропологічні дослідження. Щодо літературознавчих напрацювань, то, варто зазначити, що вони є особливими у цьому вимірі, оскільки стосуються як національних культур загалом, так і творчості окремих митців.

Поза сумнівом є той факт, що практично у творчості кожного українського письменника порушується питання національної ідентичності, що, у свою чергу, стає предметом дослідження науковців.

Адже митець, який, опікуючись долею своєї нації, крізь призму порушених проблем не лише констатує наявність певних фактичних особливостей людей, що користуються спільною територією. Українські письменники увиразнюють те, що народ дорожить рідним краєм, говорить рідною мовою, має подібний устрій побуту та схожий спосіб мислення, відтак і витворює свій особливий соціальний устрій. Окрім того, в українській літературі виокремлюємо не лише мотиви спільності та єднання митця й нації, а й вболівання про її будучність. Зокрема це стосується художнього світопростору Олекси Стороженка, оскільки його письменницький спадок допомагає глибоко осмислити минуле, проникнути в багатогранний світ українців, зрозуміти джерела, що живили духовність предків, а відтак, впливали на її формування крізь виміри часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема національної ідентичності детально проаналізовано в працях таких всесвітньо відомих дослідників, як Л. Алкоф, К. Аппія, Х. Арендт, Д. Батлер, Д. Варнке, Б. Веччі, М. Гайдеггер, Е. Гіденс, С. Голл, Е. Сміт, П. Рікер, Ч. Тейлор, М. Фуко та ін. Серед вітчизняних науковців значну увагу приділяють цьому питанню Л. Донченко, І. Лисий, О. Картунов, М. Козловець, І. Кресіна, А. Кулик, Л. Криворучка, П. Мовчан, Л. Нагорна, І. Пясковський, Ю. Римаренко, О. Титар, Л. Шкляр, М. Шульга та ін.

Так, професор Оксфордського університету Е.Д. Сміт у монографії «Культурні основи націй», ведучи мову про національну ідентичність та її місце серед інших ідентичностей, стверджує: «Безперечно, на рівні індивіда національність — тільки одна з багатьох ідентичностей, але це та, яка часто може бути найголовнішою і визначальною» [16, с. 47]. Він також наполягає, що для нації «характерна культурна і (або) політична ідентичність» [16, с. 43]. А в іншому науковому доробку «Національна ідентичність» науковець заявляє, що «Сьогодні національна ідентичність становить головну форму колективної ідентифікації» [17, с. 176].

У «Енциклопедії історії України» дослідниця Л. Нагорна подає таке визначення національної ідентичності: «Як поняття «національна ідентичність» означає широкий комплекс індивідуалізованих і неіндивідуалізованих міжособистісних зв'язків та історичних уявлень, який становить основу самоідентифікації окремих осіб та груп людей з певною нацією як самобутною спільнотою, що має свою історичну територію, мову, історичну пам'ять, культуру, міфи, традиції, об'єкти

поклоніння, національну ідею... Жоден із членів нації не знає й ніколи не знатиме всіх своїх співвітчизників, але між ними існує анонімна й символічна солідарність, сила якої буває дивовижною, особливо в періоди тяжких випробувань. Будучи специфічною асоціацією людей, нація наділена такими джерелами саморозвитку та самозбереження, яких не має жодна ін. спільнота» [10].

Дослідник І. Лисий у статті «Концепт національної ідентичності в дослідженнях культури», розглядаючи наукові праці, присвячені аналізованій проблемі, зауважує: «У новітніх західних дослідженнях нації — попри розмаїття реалізовуваних тут підходів (конструктивістських і примордіалістських, комунікативних та інструменталістських, есенціалістських і номіналістських, модерністських і переніалістських тощо) — домінує погляд на націю та етнос як на культурний проект» [9, с. 50], а в підсумку зазначає, що «... до кожного смислового аспекту національної ідентичності культури як багатовимірної структури належить застосовувати інший критерій: критерій тяглості в культурних змінах, критерій самості культури, критерій традиційності як вірності спільнотній ієрархії цінностей тощо [9, с. 51].

Щодо висвітлення проблеми національної ідентичності загалом та в українській літературі зокрема варто звернути увагу на праці О. Веретюк, [1], Л. Донченко [4], С. Кисельова та А. Сальникової [5], М. Костомарова [6], Н. Лисак [8], О. Романенко [15], Я. Поліщука [12], В. Погребенника [13], Т. Урись [20] та ін.

Так, науковиця Л. Донченко у монографії «Художні моделі національної ідентичності» наполягає, що «Мовний та етнокультурний фактори — це провідні чинники самоідентифікації, а до проблем ідентичності є два підходи: есенціалізм, що устійнює уявлення про вроджене і незмінне, те, що має абсолютну ідентичність і не залежить від зовнішнього контексту. Натомість дискурсивний підхід сприймає ідентичність як те, що перформативно породжується діями, які ефективно функціонують у певному континуумі [4, с. 186]. А О. Титар вважає, що «ідентичність виступає центральним елементом будь-якої культури, національна ідентичність фундаментує та структурує національну культуру» [19]. Вартує уваги думка Н. Лисак, яка зазначає: «Національні образи можуть слугувати своєрідними маркерами, які апелюють до національної ідентичності автора і читача» [8, с. 79].

Основні риси етнічної спільноти (за визначенням Е. Д. Сміта) — групова власна назва, міф про предків; історична пам'ять, елементи спільної культури, зв'язок з рідним краєм; чуття єдності у більшості населення [17, с. 32] — та їхнє художнє втілення у творчості Олекси Стороженка частково були предметом дослідження Д. Донцова, О. Новик, О. Пойди, І. Приходько, П. Хропка, В. Погребенника, С. Решетуки, Д. Чика, А. Шамрая та ін. Однак концепція національної ідентичності у художньому світопросторі письменника детально досі не розглядалась. Окремішню можна лише виділити статтю В. Погребенника «Традиційна українська культура у творчості Олекси Стороженка» [13], у якій розглядаються особливості дослідження письменником української національної культури XIX ст. Тому ця проблема потребує окремої уваги.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в аналізі оповідної прози О. Стороженка з погляду його розуміння тих складових, які характерні для української спільноти. З цього органічно випливають завдання роботи: відстежити особливості національного світопростору українців у оповіданнях Олекси Стороженка, простежити, як письменник виокремлює їхні характерні риси, вибудовуючи власну концепцію національної ідентичності, а також визначити роль митця у висвітленні ментальних рис народу.

Виклад основного матеріалу. XXI століття диктує нові вимоги щодо дослідження питань, які особливо є нагальними сьогодні. У час, коли увесь світ подивований стійкістю духу і жертівністю українців, які у смертельному герці проти загарбницької політики росії консолідуються перед обличчям спільного ворога, проблема національної ідентифікації в українській літературі є досить актуальною. На нашу думку, важливо по-новому простежити її у класичній літературі, оскільки вона є підґрунтям сучасної літератури, а під впливом їх обох формувались теперішні покоління українців. «Опинившись віч-на-віч із травматичним історичним досвідом, українська нація як ніколи на початку XXI століття потребує нових наративних форм історичної репрезентації самої себе — як у власному дзеркалі, так й у дзеркалі усього світу» [15, с. 118].

Стосовно сучасного розуміння національної ідентичності ми підтримуємо думку Е. Д. Сміта, який виводить дефініцію нації як «сукупність людей, яка має власну назву, свою історичну територію, спільні міфи та історичну пам'ять, спільну масову, громадську культуру, спільну економіку і єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів» [17, с. 23].

Українська романтична література дає багатий матеріал для дослідження, зокрема мова йде про оповідну прозу Олекси Стороженка. У ній можна простежити життя українців у двох часових вимірах: історичному та сучасному авторові, інколи вони переплітаються, створюючи ефект неперервності часу і простору. В. Погребенник зазначає, що митець: «залюбки спілкувався при нагоді з народними розповідачами, в результаті майстерно огранюючи у слові явища «первородної» творчості українців» [13]. Цікавим у цьому плані є історичне оповідання «Кіндрат Бубненко-Швидкий», написане на фактичному матеріалі під час перебування автора у містечку Тульчин на Поділлі. Саме в цьому творі відбувається ідентифікація оповідача-автора, про якого господар каже: «Се наш постоялець, той, що я вам казав, уміє по-нашому» [18, с. 257]. Зазначимо, що однією з найсильніших мотивацій людської поведінки є її усвідомлення національної самоідентичності. Герої Олекси Стороженка, досі не знайомі між собою, на ментальному рівні відчують близькість один одного по духу. Фраза «по-нашому», тобто по-українськи, на думку І. Приходько, є ніби паролем довіри [14, с. 174], який прокладає місточок взаєморозуміння між автором і слухачами, серед яких столітній дід, у минулому героїчний козак, який усе життя присвятив боротьбі за визволення від поневолювачів, не раз ризикуючи життям та втративши найдорожчих людей.

Учасник Коліївщини, сподвижник Гонти й Залізняка, він зумів, попри важке життя, зберегти в собі людську гідність, силу духу, людинолюбство та почуття гумору. Старого січовика громада не просто поважає, а й радиться з ним у складних життєвих ситуаціях як із мудрою статечною людиною. Він — особистість, носій історичної пам'яті та духовності нації. Недаремно смерть його припадає на велике рокове свято — Великдень. За віруваннями українців, людина, що відійшла в інший світ у цей день, одразу потрапляє до раю.

Про глибокий внутрішній світ старого українця свідчить те, що він, як і старий та химерний Шевченковий Перебендя, усамітнюється на могилі в степу, щоб говорити з Богом: «...як мені весело, як мені легенько серед темної ночі в степу одному мізкувати на могилі... серце бачить Божі дива, душа чує його мову. Хоч тіло моє прикипа до землі, та думки летять у небо» [18, с. 269]. Важливо розуміти, що це не втеча від людей, оскільки «космічна самотність людини наповнює її щастям, бо та

самотність дає їй відчутти, що вона інтегральна, а водночас індивідуальна частка космічних сфер» [22, с. 39]. Навпаки, такі усамітнення є пошуками себе, що потребують волі для переживання почуттів та заглиблення у своє «я», єднання мікро- та макрокосмосів.

М. Костомаров у дослідженні «Дві руські народности» підкреслює принципову відмінність між українськими та російськими народами, вважаючи, що вона криється у питанні «суспільне-особисте». На його ж думку, «громадською стихією росіян є загальність, знищення особистості», у той час як в українців «принцип особистості раз у раз виявляв свою живучість» [6, с. 51].

Образи-сигнали, випереджаючи події, натякають читачеві не лише на особливість зовнішності дідугана, а й на подальші сумні події. Автор порівнює його із засохлим чорнобривцем між листками псалтиря: асоціативний образ квітки, яка характерна для культури українців, говорить про українськість його душі, а псалтир як християнський символ — про швидкоплинність життя. Об'єднані воедино — простенька, здавалося б, квітка і священна книга — вони перетворюються на глибокий символ як історичної, так і людської пам'яті. Опісля наратор, відвідавши могилу незабутнього співрозмовника, бачить, як місце його останнього спочинку на сільському цвинтарі доглянуте, ретельно прибране, дбайливо уквітчане чорнобривцями та іншими традиційними для українського побуту квітами. Символічним є також те, що новонародженого онука того господаря, де жив оповідач, назвали на честь мужнього запорожця Кіндратком. Оця тяглість між минулими і майбутніми поколіннями є утвердженням незнищенності українського духу, історичної пам'яті, бо національна пам'ять зберігає найдрібніші деталі.

Важливо зазначити, що оповідання написане в той час, коли імперська влада намагалась навіть згадки про героїчну Січ знівелювати, а кріпацтво міцно укріпилось на колись вільних українських землях.

Тому ще більш цінним є те, що саме в уста столітнього борця за волю України вкладено філософські роздуми про роль козацтва в історичному процесі, який переповнений жертовністю та самовідданістю українців у протистоянні з ворогом, власне тим, чому ми є свідками і в наш час. Образ «козацької сльози» є не просто символічним, крізь історичну призму він набуває глобальних масштабів, його психологізм тримає в напрузі упродовж виголошення усього монологу: «...Козача сльоза

важка: як викотиться, то неначе могилою тебе придавить; а глянеш на неї, то ні одна мова тобі того так не розкаже, як у неї побачиш... Глибоко вона криється в серці, важка вона, не латво (не легко — О. П.) її зворушить; а як же видавлюють її з ока, то горе і людові, і краю, і годині!... Викочувалась вона не раз на Україні за Наливайка, Остряницю, Полуруса, Богдана і... при Залізняку... Прийде час, і вона знов наробить великого лиха, коли розворушать її необачно: задасть вона знов такий бенкет, то аж небу буде душно, аж пекло засміється і гайвороння злякається того трупу, що йому на долю дістанеться. Да будет же той проклят од Бога і людей, хто розворушить ту сльозу та видавить її із ока!...» [18, с. 274].

На думку М. Костомарова, для українців властива терпимість до чужинців, допоки це не торкається їхніх честі та гідності. Ведучи мову про типового українця, історик підкреслював: «Але ж нехай тільки він замітить, що чужовірний або чужинець починає глумитися над його власними святощами, в нього ворожнеча спалахує ще сильніше, ніж у москаля» [6, с. 40]. Зазначимо, що це не є агресія, яка характерна для завойовників, а саме благородна потреба захистити себе на власній землі змушує українця взяти до рук зброю.

Ідучи услід за народними переказами, О. Стороженко увиразнює образи звиятного козацтва, для якого характерні традиційні українські риси: винахідливість, мужність, дотепність, лицарство духу, душевність та безстрашність, жертовність і доброта, духовна міць, чистота помислів та фізичне здоров'я. Це можна простежити в оповіданнях «Закоханий чорт», «Чортова корчма», «Прокіп Іванович», «Межигорський дід», «Дорош», «Сотник Петро Серп» та ін. На окрему увагу заслуговує історичний нарис «Споминки про Микиту Леонтійовича Коржа», де детально змальовано життя і побут запорожців останнього періоду існування Січі перед її зруйнуванням.

Збірний образ козака-характерника Кирила Келепа із «Закоханого чорта», що втілює вище зазначені риси українського воїнства, дещо подібний до відчайдуха Кирила Тура із роману «Чорна рада» Пантелеймона Куліша. Чорт, який уособлює чуже, вороже, і той дає запорожцям схвальну характеристику: «...Нема найчистішої душі, як у тих гаспидових синів; вони живуть по писанію: не водяться з жінками, б'ються з бусурманом і боронять віру православну...» [18, с. 160]. Перед читачем постає ціла галерея колоритних оповідачів, які зберігають в собі

не лише історичну пам'ять, а й генетичний код нації, щоб передати його нащадкам.

Д. Чижевський у характері українців на перше місце ставив «устремління до свободи» і «неспокій та рухливість, більш психічні, ніж зовнішні» [23, с. 16].

Таким чином, зобразивши такий потужний прошарок українського населення, як козацтво, наділивши його найкращими рисами, письменник репрезентує українців як народ-стоїк. На цьому наголошує і Д. Донцов у статті «Тип запорожця у О. Стороженка»: «Головна заслуга Стороженка та, що в своїх творах відобразив він аж до самого 19 в. панівний на Україні національний тип, тип козака-запорозця, який — як джентельмен англійської нації, був до тих часів репрезентативною постаттю нашої нації; втіленням її найкращих національних прикмет, предметом пошани і подиву для своїх і нейтральних чужинців, предметом ненависти для займанців, а для маси — зразком, який старалися наслідувати. Не треба думати, що цей тип остаточно належить уже до історії. Хоч накоротко, а з'являвся він (в спробах відродження козацтва) на Україні знову в критичні ... години. Відродився цей тип і в часі національно-державного зриву 1917-1921, відроджується і тепер» [3, с. 21].

Увиразнюючи українське козацтво як носія народного духу, Олекса Стороженко не стільки мав на меті писати історичні твори, як виокремити ті кращі національні риси, якими сам захоплювався. На думку дослідниці А. Віннічук, «зростання інтересу до минулого пов'язане, зазвичай, із актуалізацією історичної пам'яті в суспільній свідомості» [2, с. 55]. Розглядаючи творчу спадщину митця у контексті української романтичної прози від початків до 60-х рр. XIX століття, Є Нахлік наполягає на тому, що «...для письменника головним залишається не поетизація демонології, не самодостатня містика, а зображення вправності й сміливості козаків. Використовуючи самобутні форми народної фантастики, О. Стороженко зображує «темні сили» людського буття і перемогу над ними безстрашних запорожців» [11, с. 140]. Автор поступово від образу до образу веде читача до усвідомлення того, що такі риси роблять людину кращою, що саме їх необхідно в собі плекати, аби стати могутнім народом, який зрештою зможе виборсатись із ворожих кайданів та зуміє себе відстояти.

Щодо апелювання до історичної пам'яті привертає увагу зіставлення С. Кисельова та А. Сальникової проблеми ідентичності німців та українців: «Німецька романтична модель (а вона створювалася під впливом теорій Г. Гегеля та німецьких романтиків) припускала, що єднання населення розрізнених земель навколо мови, історії та традиції, спільного фольклору і міфології виправдовує себе історично і культурно. Подібна основа може бути фундаментом утворення держави. Вихідною платформою німецької моделі є апріорне існування феномену нації, яку слід розбудити. Ситуація з проблемою ідентичності у німців виявилася схожою з ситуацією, що склалася в Україні» [5]. Тому значний інтерес до історичного минулого, фольклору та етнографії наприкінці XVIII — на початку XIX століть цілком закономірний, а становлення української прози середини XIX ст., на думку П. Хропка, відбувався саме «на живлющому ґрунті усної поетичної творчості» [21].

Цікавими з точки зору дослідження національної ідентичності є твори Олекси Стороженка, вибудовані на спостереженнях за побутом та звичаями українців та москвитів. Насамперед приваблюють ідилічні ландшафти, сповнені романтичного замилювання Слобожанщиною: «Куди не глянь — все тебе чарує, привітає, усе тобі всміхається. Здається, сама рідна наша Україна вийшла тобі назустріч: то спогляне на тебе гарячим сонцем, то притулиться пахучим холодком із темного лісу, то промовить пісню, то озветься соловейком, жайворонком, то неначе грається з тобою: затурчить у вухо горлицею, залоскоче тихесенько вітерцем. Так тобі весело, так легенько, мов у раю!..» [18, с. 153]. Місцевість, де живуть українці, автор протиставляє пейзажу, характерному для поселення росіян: «... з Липець наша Україна теперечки якось Московщиною дивиться — намість шинків проклята кабащина, постоялі двори на московський звичай; скрізь по дорозі тягнуться московські однокінні телеги, одна до другої попричеплювані як фіги на личку; куди не глянь — усе пилипони з рудими бородами, у лаптях, аж занудить, на них дивлячись. Так, бачите, з цього боку, кажу, ще не так, а от як перехопишся через річку Харків, то хто б не сказав, що се божа сторона!..» [18, с. 153]. Таким чином, антонімізуючи ці два описи, автор реалізовує ідею про кардинально різні ментальності українців і москвитів.

Л. Донченко наводить цікаву цитату із дослідження високоосвіченого сучасника Григорія Сковороди — Опанаса Шафонського, який здобув освіту у трьох вищих європейських навчальних закладах (Галльський,

Лейденський та Страсбурзький університети): «Малороссийский народ вообще имеет нрав тихий, робкий, застенчивый и ненахальный, на немецкий похожий, так что малороссиянина и малороссиянку можно, кроме его наречия между великим числом великороссиян по его обращению узнать. Он в обхождении ласков, благосклонен, учтив, простодушен, гостеприимчив, некорыстолюбив, непредприимчив, более невесел, нежели весел, набожен и суверен...» [цит. за 4, с. 12]. А от у М. Костомарова українці виступають як окремий народ зі сформованою ідентичністю, однак їм, попри глибоку духовність, бракує «холодного вирахування і твердості на шляху до визначеної мети» [6, с. 40].

Власне, простеживши твори О. Стороженка на соціальну тематику, можемо вирізнити риси, які митець-сангвінік висміює у кращих традиціях української сміхової культури: жадібність, довірливість і заздрість («Се така баба, якій чорт на махових вилах чоботи оддавав»), крутість («Вивів дядька на сухеньке»), лінощі та погане батьківське виховання («Скарб»), марновірство, і простодушність («Жонатий чорт»), хитрість («Голова себе на уме»), самодурство («Вуси», «Голка»), вірування в нечисту силу («Стехин рог», «Лесной дидько и непевный») тощо.

Так, В. Погребенник, аналізуючи цикл «З народних уст», зауважує: «У... згаданих писаннях Стороженка знайдемо колоритні етнологічні картини народного життя, національно виразні селянські «типажі». Досі милує слух незіпсута рідна мова циклу» [13].

Для українців надзвичайно важливим є відчуття родинних зв'язків, пошанування батьків та могил предків. Прикметним у розкритті цієї проблеми є оповідання «Матусине благословення», у якому мати навіть по смерті оберігає цілісність свого роду: із жолудя, яким вона благословила дітей, виріс могутній дуб, що дає силу і захищає від недобрих людей.

На думку Д. Чижевського: «... безумовною рисою психічного укладу українця є — емоціоналізм і сентиментальність, чутливість та ліризм: найяскравіше ці риси виявляються в естетизмі та обрядовості» [23, с. 16]. Олекса Стороженко не лише багато працював над олітературненням народної казки, а й органічно щедро вплив в оповідну прозу обряди сватання, весілля, благословення, похорону, описи одягу та взуття, страв та напоїв, народні прислів'я, приказки, казки, пісні, думи, перекази та повір'я, маючи на меті вповні розкрити

складові національної ідентичності. «Наша чудова українська врода, нагріта гарячим полуденним сонцем, навіва на думи насіння поезії та чар. Як пшениця зріє на ниві і складається в копи і скирти, так і воно, те насіння, запавши у серце і думку, зріє словесним колосом і складається у народні оповідання та легенди» [18, с. 171-172].

Отже, аналіз оповідної прози Олекси Стороженка засвідчує його глибоку зацікавленість і закоріненість у дослідження життя народу, детальний аналіз виявів ментальності українців, скрупульозне вивчення мови, фольклору, звичаїв, обрядів та вірувань. Його художній світопростір увиразнює авторську концепцію національної ідентичності як багатогранну складову сформованої української нації.

Висновки. Вибудовуючи власну концепцію національної ідентичності українців, Олекса Стороженко на перше місце виводить українську мову як ідентифікатор поняття «свій». Не менш важливою складовою, на його думку, є історична пам'ять, до якої варто повертатись не лише у скрутні часи, а й добре її вивчити і засвоїти належні уроки. Увиразнюючи кращі національні риси крізь призму образів захисників, лицарів, носіїв національного духу, письменник без дидактизму та моралізаторства веде читача не лише до усвідомлення себе як невід'ємної частини народу та його історії, а й необхідності роботи над своїм внутрішнім світом. Митець не просто замилюваний побутом, звичаями, обрядами та фольклором. У такий спосіб, відчуючи потребу часу у відродженні народу, його самосвідомості, він відкриває українцям їхній багатогранний макрокосмос, який вони мають передати нащадкам як квінтесенцію майбутнього поступу.

Список використаних джерел:

1. Веретюк О. Скажи мені, хто я?: (Проблема національної ідентичності літератури, літературного твору та його автора). *Слово і час*. 2005. № 12. С. 69-73.
2. Віннічук А. Український історичний роман: шляхи становлення та розвитку. *Українська література: історичний досвід і перспективи*. Вінниця, 2023. Вип. 1. С. 44-56.
3. Донцов Д. Тип запорожця у О. Стороженка. *Дмитро Донцов. Правда прадідів великих*. Філадельфія: Видання Головної управи Організації оборони чотирьох свобод України, 1952 р. 96 с.

4. Донченко Л. Художні моделі національної ідентичності. Монографія. Київ: КНТ. 2014. 220 с.
5. Кисельов С., Сальникова А. Національна ідентичність українців. Дилема культурного і соціально-політичного. Режим доступу: <http://surl.li/uizur>.
6. Костомаров М. Дві руські народности. Лейпциг-Берлін, 1913. 111 с.
7. Криворучка Л. Основні риси герменевтичного досвіду культурної і національної ідентичності. Режим доступу: <http://surl.li/uiwvi>
8. Лисак Н. Національна ідентичність та національні образи в літературі: розходження і точки дотику. *Наукові праці [Чорноморського держ. ун-ту ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Сер.: Філологія. Літературознавство. 2011. Т. 168. Вип. 156. С. 76-80.
9. Лисий І. Концепт національної ідентичності в дослідженнях культури. Режим доступу: <http://surl.li/uiwzq>
10. Нагорна Л. Ідентичність національна. *Енциклопедія історії України*: Т. 3: Е-Й. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2005. 672 с. Режим доступу: <http://surl.li/mhxe>
11. Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60 рр. XIX ст. Київ: Наукова думка, 1988. 318 с.
12. Поліщук Я. Європейська ідея та національна ідентичність в українській літературі кінця XIX — початку XX століття. URL: <http://surl.li/uizuo>.
13. Погребенник В. Традиційна українська культура у творчості Олекси Стороженка. Режим доступу: <http://surl.li/mfcdo>.
14. Приходько І. Козацький дух Олекси Стороженка. *Березіль*. 2000. № 3-4. С. 173-181.
15. Романенко О. Ідентичність нації та тексту: як сучасна українська література формує інтенсивні образи національної ідентифікації. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. Збірник наукових праць (філологічні науки), № 7, 2016. С. 112-120.
16. Сміт Е. Д. Культурні основи націй: ієрархія, заповіт і республіка. Київ: Темпора, 2010. 311 с.
17. Сміт Е. Д. Національна ідентичність, пер. з англ. П. Таращука. Київ: Основи, 1994. 224 с.

18. Стороженко О. Твори в 4-х т. Київ: Держвидав України, 1928-1929. Т. I. 492 с.
19. Титар О. Українські національно-культурні ідентичності Слобожанщини у контексті глобалізації: філософсько-антропологічний вимір. Дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук, Харків, 2016. 493 с.
20. Урись Т. Реалізація модусу національної ідентичності в літературному творі. Режим доступу: <http://surl.li/uizvk>
21. Хропко П. Фольклорна школа. Режим доступу: <http://surl.li/ujayg>
22. Черненко О. Михайло Коцюбинський — імпресіонізм. Образ людини в творчості письменника. Нью-Йорк: вид-во «Сучасність», 1973. 143 с.
23. Чижевський Д. Історія філософії на Україні. Мюнхен, 1983. 175 с.

Referens:

1. veretiuk O. Skazhy meni, khto ya? (Problema natsionalnoi identychnosti literatury, literaturnoho tvoru ta yoho avtora). *Slovo i chas*. 2005. № 12. S. 69-73.
2. Vinnichuk A. Ukrainskyi istorychnyi roman: shliakhy stanovlennia ta rozvytku. *Ukrainska literature: istorychnyi dosvid i perspektyvy*. Vinnytsia, 2023. Vyp. 1. S. 44-56.
3. Dontsov D. Typ zaporozhtsia u O. Storozhenka. *Dmytro Dontsov. Pravda pradiiv velykykh*. Filadelfiia: Vydannia Holovnoi upravly Orhanizatsii oborony chotyrokhn svobod Ukrainy, 1952 r. 96 s.
4. Donchenko L. Khudozhni modeli natsionalnoi identychnosti Monohrafiia. Kyiv: KNT. 2014. 220 s.
5. Kyselov S., Salnykova A. Natsionalna identychnist ukrainsiv. Dylema kulturnoho i sotsialno-politychnoho. Rezhym dostupu: <http://surl.li/uizur>
6. Kostomarov M. Dvi ruski narodnosti. Leiptysh-Berlin, 1913. 111 s.
7. Kryvoruchka L. Osnovni rysy hermenevtychnoho dosvidu kulturnoi i natsionalnoi identychnosti. Rezhym dostupu: <http://surl.li/uiwvi>
8. Lysak N. Natsionalna identychnist ta natsionalni obrazy v literature: rozkhodzhennia i tochky dotyku. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzh. un-tu im. Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»]*. Ser.: Filolohiia. Literaturoznavstvo. 2011. T. 168. Vyp. 156. S. 76-80.
9. Lysi I. Kontsept natsionalnoi identychnosti v doslidzhenniakh kultury. Rezhym dostupu: <http://surl.li/uiwzq>.

10. Nahorna L. Identychnist natsionalna. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*: T. 3: E-Y. Redkol.: V.A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Vydavnytstvo «Naukova dumka», 2005. 672 s. Rezhym dostupu: <http://surl.li/mhxe>.
11. Nakhlik Ye. Ukrainska romantychna proza 20-60 rr. XIX st. Kyiv: Naukova dumka, 1988. 318 s.
12. Polishchuk Ya. Yevropeiska ideia ta natsionalna identychnist v ukrainskii literaturi kintsia XIX — pochatku XX stolittia. Rezhym dostupu: <http://surl.li/uizuo>.
13. Pohrebennyk V. Tradytsiina ukrainska kultura u tvorchosti Oleksy Storozhenka. Rezhym dostupu: <http://surl.li/mfcdo>.
14. Prykhodko I. Kozatskyi dukh Oleksy Storozhenka. *Berezil*. 2000. № 3-4. S. 173-181.
15. Romanenko O. Identychnist natsii ta tekstu: yak suchasna ukrainska literatura formuie intensyvni obrazy natsionalnoi identyfikatsii. *Literaturnyi protses: metodolohiia, imena, tendentsii*. Zbirnyk naukovykh prats (filolohichni nauky), № 7, 2016. S. 112-120.
16. Smit E. D. Kulturni osnovy natsii: iierarkhiia, zapovit i respublika. Kyiv: Tempora, 2010. 311 s.
17. Smit E. D. Natsionalna identychnist, per. z anhl. P. Tarashchuka. Kyiv: Osnovy, 1994. 224 s.
18. Storozhenko O. Tvory v 4-kh t. Kyiv: Derzhvydav Ukrainy, 1928-1929. T. I. 492 s.
19. Tytar O. Ukrainski natsionalno-kulturni identychnosti Slobozhanshchyny u konteksti hlobalizatsii: filosofsko-antropolohichni vymir. Dys. na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofskykh nauk, Kharkiv, 2016. 493 s.
20. Urys T. Realizatsiia modusu natsionalnoi identychnosti v literaturnomu tvoriv. Rezhym dostupu: <http://surl.li/uizvk>.
21. Khropko P. Folklorna shkola. Rezhym dostupu: <http://surl.li/ujayg>.
22. Chernenko O. Mykhailo Kotsiubynskyi — impresionizm. Obraz liudyny v tvorchosti pysmennyka. Niu-York: vyd-vo «Suchasnist», 1973. 143 s.
23. Chyzhevskyi D. Istoriia filosofii na Ukraini. Miunkhen, 1983. 175 s.